

COVID-19 SÜRECİNDE BABALARIN EBEVEYNLİK DÜZEYLERİNDEKİ DEĞİŞİMİN İNCELENMESİ

Investigation of the Changing in Parenting Levels of Fathers in the Covid-19 Process

Esra IŞIK¹

¹Dr. Öğr. Üyesi, Hitit Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Çorum, esraisik@hitit.edu.tr, orcid.org/0000-0002-8779-7248

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:
20.10.2022
Kabul/Accepted:
24.12.2022

DOI:

10.18069/firatsbed.1192329

Anahtar Kelimeler

Covid-19, Pandemi,
Ebeveynlik, Babalık, Çocuk

ÖZ

Covid-19 pandemi süreci kapsamında alınan önlemler ve tedbirler gereğince iş yerlerinin, okulların ve çocuğun bakımını sağlayan kurumların kapatılması aile bireylerinin evde daha uzun süre zaman geçirmelerini zorunlu kılmıştır. Çocuklarının yaşamlarının her anında yer almalarına karşın pandemi sürecinde evde geçirdikleri sürenin artmasına bağlı olarak babaların ebeveynlik becerilerinde ve ebeveynlik beceri düzeylerinde değişiklikler olduğu düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle araştırmada Covid-19 sürecinde babaların ebeveynlik düzeylerindeki değişimin incelenmesi amaçlanmıştır. Nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeline ve kesitsel tarama desenine göre tasarlanan bu araştırmanın çalışma grubunu 4-18 yaş arası en az bir çocuğu olan 349 baba oluşturmaktadır. Araştırmada verilerin analizinde korelasyon katsayısı değerleri ve ısı haritası yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; babaların yetkinlik ölçeği puanları ile demografik değişkenlerden sadece eğitim durumunun ilişkili olduğu; babaların yetkinlik ölçeği puanları ve evde kalma sürelerinin artmasına bağlı olarak çocuklarına daha çok zaman ayırdıkları, çocukları ve diğer aile bireyleri ile olan iletişimlerini güçlendirdikleri bulgusu elde edilmiştir. Araştırmada ayrıca babanın yaşadığı stres düzeyinin çocuğunun davranışlarını ve stres düzeyini olumsuz yönde etkilediği, pandemi süresince babaların ebeveynlik becerilerinde değişiklikler görüldüğü, kendilerini ebeveynlikte yetersiz hisseden babaların yetersiz hissettikleri durumlarda en çok eşlerinden, en az ise aile büyüklerinden ve kitaplardan destek aldıkları bulgularına ulaşılmıştır.

ABSTRACT

The closure of workplaces, schools and childcare centers in accordance with the measures taken within the scope of the Covid-19 pandemic, made it compulsory for family members to spend longer time at home. Although they are involved in every moment of their children's lives, it is thought that there are changes in fathers' parenting skills and parenting skill levels due to the increase in the time they spend at home during the pandemic process. Based on this idea, it was aimed to examine the change in parenting levels of fathers during the Covid-19 process. The study group of this research, which was designed according to the survey model and cross-sectional survey design, which is one of the quantitative research methods, consists of 349 fathers who have at least one child between the ages of 4-18. In the analysis of the data, correlation coefficient values and heat map method were used. As a result of the research; fathers' competency scale scores and demographic variables are only related to educational status; it has been found that fathers spend more time with their children and strengthen their communication with their children and other family members due to the increase in their competence scale scores and the time they stay at home. In the study, it was also found that the stress level experienced by the father affected the behavior and stress level of his child negatively, that there were changes in the parenting skills of the fathers during the pandemic, and that the fathers who felt inadequate in parenting received support mostly from their spouses, and least from family elders and books when they felt inadequate.

Atf/Citation: Işık, E. (2023). Covid-19 Sürecinde Babaların Ebeveynlik Düzeylerindeki Değişimin İncelenmesi. *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, 1(289-302).

Sorumlu yazar/Corresponding author: Esra IŞIK, esraisik@hitit.edu.tr

1. Giriş

Dünya Sağlık Örgütü tarafından 11 Mart 2020’de küresel bir pandemi olarak ilan edilen Covid-19 (Kutsar ve Kurvet-Käosaar, 2021) insanların yaşamları ve ruh sağlıkları için çok yönlü ciddi sonuçları olan küresel bir halk sağlığı durumudur (Vinkers vd., 2020). Pandeminin neden olduğu küresel salgında sağlığı korumak amacıyla alınan kısıtlayıcı karantina önlemleri, dünya çapında milyonlarca insanın günlük yaşam tarzını büyük ölçüde değiştirmiştir (Ben-Yaakov ve Ben-Ari, 2021; Morelli vd., 2020; Profeta, 2020). Dünya çapındaki ülkeler, salgının yayılmasını kontrol altına almak amacıyla sıkı önlemler almışlardır. Bu kapsamda seyahat yasakları getirilmiş, iş yerleri, okullar ve çocuk bakım merkezleri kapatılmış, çalışan kadın ve erkeklerin işlerini evden yürütme zorunlulukları ortaya çıkmıştır (Profeta, 2020; Trumello vd., 2021; Yasmin, 2020). Zaman içerisinde Covid-19 pandemisindeki artış nedeniyle fiziksel mesafenin korunmasına ilişkin alınan tedbirler kapsamında tüm düzeyde eğitim veren kurumlar kapatıldı (Sugiana, Sasmiati ve Yulistia, 2020). Okulların kapanması ebeveynleri çocuklarının eğitimi ve öğrenimini tek başlarına üstlenmek durumunda bıraktı (Spinelli, Lionetti, Pastore ve Fasolo, 2020). Kapanma, erken çocukluk dönemi çocuklarının da uzaktan öğrenmeye (çevrimiçi eğitim) geçmesine neden oldu (Sugiana vd., 2020). Pandemide kreşlerin ve/ya okulların kapanması ile birlikte çalışan ebeveynler bir taraftan evden çalışarak işyeri beklentilerini yerine getirmeye çalışırken bir taraftan da çocuklarının eğitim sorumluluklarını, taleplerini ve genel gereksinimlerini yerine getirmeye devam ettiler (Morelli vd., 2020; Wu ve Xu, 2020). Bu durum ise birçok ebeveynin çocuklarına evden eğitim sağlama zorunluluğunu beraberinde getiren zorlu bir görev haline geldi (Chung, Lanier ve Wong, 2020; Spinelli vd. 2020).

Pandemi döneminde çocuklu aileler çocuklarına bakım sağlayacak kişiyi bulmada ve çocuklarının evde bakımında oldukça büyük sıkıntılar yaşadılar. Çocuğun bakımını sağlamaya yönelik yaşanan sıkıntıda çocuk bakım hizmeti sağlayan okulların ve kreşlerin kapatılması ile pandemi kısıtlamaları kapsamında çocuk bakıcılarına erişim sağlayamama gibi koşullar etkili olmuştur (Sevilla ve Smith, 2020). Ayrıca salgın döneminde alınan sokağa çıkma kararları kapsamında büyükanne ve büyükbabanın çocuğun bakımına sağladığı desteğin azalması da ebeveynlerin iş yükünün artmasına neden olmuştur (Profeta, 2020). Pandemide özellikle çocuklu aileler, ebeveynlerin bir anda çocukları için tek referans noktası olarak kaldığı benzeri görülmemiş ve tamamen yeni olan bir durumla karşı karşıya kalmışlardır. Pandemi kısıtlamaları nedeniyle alınan kararlar neticesinde ebeveynler çocukları ile günün 24 saati meşgul olmak zorunda kalmışlar (Morelli vd., 2020), bu artan iş yükü ise ailede işlerin kadın ve erkek arasında paylaşılmasını gerekli kılmıştır. Bu süreç, hem kadın hem de erkekler için ev işleri ve çocuk bakımı paylaşımının artmasına neden olarak toplumsal cinsiyet ayrımının getirdiği iş yükünün paylaşıldığı bir ortam oluşturmuştur (Profeta, 2020).

Pandemi sürecinde evde kaldığı sürece babaların çocuğun bakımı ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik sorumlulukları artmıştır. Profeta (2020) özellikle babaların evden çalıştığı ve evde vakit geçirmek zorunda kaldığı durumlarda ebeveyn olarak ev işlerinde ve çocuk bakımında daha fazla sorumluluk üstlenmek durumunda kaldıklarını belirtmiştir. Çocuklarının yaşamlarının her anında yer almalarına karşın pandemi sürecinde evde geçirdikleri sürenin artmasına bağlı olarak babaların ebeveynlik becerilerinde ve ebeveynlik beceri düzeylerinde değişiklikler olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda araştırmada pandemi sürecinde babaların ebeveynlik düzeylerindeki değişimin incelenmesi amaçlanmıştır. Literatürde pandemi dönemine ve çocuklara ilişkin yapılan çalışmaların çoğunlukla annelerle ilgili olduğu; buna karşın babaların ebeveynlik becerilerinin değerlendirildiği çalışmaların oldukça az olduğu görülmektedir. Bu nedenle pandemi gibi olumsuzlukların yoğun olduğu bir süreçte çocukların yaşamlarında daha fazla yer edinen babaların ebeveynlik düzeylerindeki değişimin incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Modeli

Covid-19 sürecinde (4-18 yaş aralığında çocuğu olan) babaların ebeveynlik düzeylerindeki değişimi incelemek amacıyla yapılan bu araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeline ve kesitsel tarama desenine göre tasarlanmıştır. Özdemir’e göre (2016) kesitsel tarama deseni; incelenen olgunun herhangi bir andaki durumunu tanımlamayı amaçlayan araştırma modelidir.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye genelinde internete ve sosyal medyaya kolaylıkla erişim sağlayabilen 4-18 yaş arası çocuğu olan babalar oluşturmaktadır. Araştırmada yer alan katılımcıların belirlenmesinde olasılıksız örnekleme yöntemlerinden amaçlı örnekleme kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme yönteminde araştırmanın amacına uygun olarak tanımlanmış bir grup ya da gruplar ele alınır. Bu kapsamda araştırmaya katılım sağlayan 4-18 yaş aralığında en az bir çocuğu olan 349 baba araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Çalışma grubunda yer alan babaların %59'unun 41 ve üzeri yaş, %25,2'sinin 36-40, %11,8'inin 31-35, %2,6'sının 26-30 ve %1,4'ünün 21-25 yaş aralığında olduğu; %48,4'ünün lisansüstü, %39'unun üniversite, %12,6'sının ilköğretim mezunu olduğu; %84,8'inin devlet memuru, %6,6'sının özel sektör çalışanı ve %8,6'sının serbest meslek sahibi olduğu görülmektedir. Bir çocuğu olan babalar çalışma grubunun %38,1'ini oluştururken, babaların %41,8'inin iki çocuğu, %20,1'inin ise üç ve üzeri çocuğu vardır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada babaların yetkinlik düzeylerine ilişkin verilerin elde edilmesinde 'Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği', babaların demografik bilgilerine ve babalık becerilerine ilişkin verilerin elde edilmesinde ise araştırmacı tarafından geliştirilen 'Babaların Ebeveynlik Düzeyi Bilgi Formu' kullanılmıştır.

2.3.1. Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği (EYÖ)-Perceived Parental Self Efficacy Scale (PPSE): Ebeveynlerin yetkinlik düzeylerini ölçmek amacıyla kullanılan ölçek; Caprara ve ark. (2004) tarafından geliştirilmiş ve Türkçe'ye uyarlaması Demir ve Gündüz (2014) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin uyarlamasında Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .92 olarak hesaplanmış; ölçeğin geçerlik çalışmalarında tek faktörlü ve anlamlı bir yapı elde edilmiştir. Özgün formu 12 maddeden oluşan ölçekte yer alan maddelerden bir tanesi ölçeğin uyarlanmasında ölçekten çıkarılarak ölçek 11 madde olacak şekilde uyarlanmıştır. Anne-babalara uygulanabilen ölçeğin maddeleri 7'li likert türünde olup, ölçek maddeleri 'oldukça yetersizim (1) ve oldukça yeterliyim (7)' arasında puanlanmaktadır. Ölçekten alınacak en düşük puan 11, en yüksek puan ise 77'dir. Ölçekten alınan yüksek puanlar ebeveynlerin yüksek yetkinliğe sahip olduğunu belirtirken ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır.

2.3.2. Babaların Ebeveynlik Düzeyi Bilgi Formu

Araştırmaya katılan babalar ile ilgili demografik bilgileri ve babaların ebeveynlik becerilerine ilişkin bilgileri elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen 'Babaların Ebeveynlik Düzeyi Bilgi Formu' (33 madde) kullanılmıştır. Bu form; çalışmaya katılan babaların yaşı, mesleği, eğitim durumu, çocuk sayısı vb. gibi demografik bilgilerin yanı sıra (8 madde), babaların pandemide evde kaldıkları süre içerisinde çocuklarıyla nasıl vakit geçirdikleri, bu süreçte ebeveynlik becerilerinde kendilerini yetersiz hissedip hissetmedikleri, yetersiz hissetmeleri durumunda ebeveynliğe yönelik becerilerine destek sağlaması için hangi kaynaklara başvurdukları vb. gibi Covid-19 süreci boyunca ebeveynlik düzeylerinde meydana gelen değişiklikleri belirlemeye yönelik soruları da (25 madde) içermektedir. Formun maddeleri 4'lü likert türünde olup, form maddeleri 'en az (1) ve en çok (4)' arasında puanlanmaktadır.

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın yapılmasına ilişkin Hitit Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'ndan izin yazısı (28.06.2021 tarihli ve 2021-200 sayılı) alınmıştır. Google forms ile oluşturulan form, katılımcılara elektronik ortamda yayınlanan bir anket aracılığıyla ulaştırılmıştır. Katılımın tamamen gönüllülük ilkesine dayandığı araştırmaya dâhil olma kriteri babanın 4-18 yaş aralığında en az bir çocuğunun olmasıdır. Veriler Ağustos 2021-Nisan 2022 tarihleri arasında toplanmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde SPSS 23 paket programı kullanılmıştır. En az biri normal dağılmayan (babaların ebeveynlikte yetkinlik düzeyleri) ya da ordinal olan (pandemi dönemi ebeveynlik becerilerindeki değişimler) değişkenler arası ilişkiler için korelasyon katsayıları ve Spearman testi ile istatistiksel anlamlılıklar hesaplandı. Korelasyon katsayısı değerleri 0.05-0.30 ise düşük veya önemsiz

korelasyon, 0.30-0.40 ise düşük orta derecede korelasyon, 0.40-0.60 ise orta derecede korelasyon, 0.60-0.70 ise iyi derecede korelasyon, 0.70-0.75 ise çok iyi derecede korelasyon ve 0.75-1.00 ise mükemmel derecede korelasyon olduğu şeklinde yorumlanmaktadır (Hayran ve Hayran, 2020). İstatistiksel anlamlılık için hata payı düzeyi %5 olarak alınmıştır. Ayrıca araştırmada Babaların Ebeveynlik Düzeyi Bilgi Formu'ndan elde edilen sonuçlarda ısı haritası yöntemi kullanılmıştır. Isı haritasında her hücrenin rengi hücredeki sayıya karşılık gelir. Hücredeki sayının değeri ne kadar yüksekse, hücredeki kırmızı renginin tonu da o kadar koyudur.

3. Bulgular

Bu bölümde yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Tablo 1'e bakıldığında; babaların ebeveynlikte yetkinlik ölçeğinden aldıkları puan ile ele alınan değişkenler arasında sadece eğitim durumunun ilişkili olduğu ($r=0.156$, $p=0.003$); ebeveyn yetkinliğinin diğer değişkenler ile ilişkili olmadığı bulgusu elde edilmiştir.

Tablo 1. Ebeveynlikte Yetkinlik Ölçeği (EYÖ) Toplam Puanı ile Demografik Bilgiler Arasındaki İlişki

Değişken	Değişkenler						
	Yaş	Eğitim durumu	Çocuk sayısı	Çocuk yaşı (4-6)	Çocuk yaşı (7-11)	Çocuk yaşı (12-18)	Babalık deneyimi
Ebeveynlikte Yetkinlik Ölçeği (EYÖ)	r	,004	,156**	-,048	,028	-,062	-,091
	p	,934	,003*	,376	,599	,245	,090
	n	349	349	349	154	176	159

* $p<0,05$ ** Korelasyon 0,01 anlam düzeyinde anlamlı. * Korelasyon 0,05 anlam düzeyinde anlamlı.

Tablo 2 incelendiğinde; ebeveynlikte yetkinlik ölçeğinden yüksek puan alan babaların pandemide evde kaldıkları sürede çocukları ve ailesi ile daha fazla zaman geçirdiği, geçirdikleri bu sürenin iletişimlerini olumlu yönde etkilediği ve pandemide çocuklarına pandemi öncesine kıyasla daha fazla zaman ayırdıkları görülmektedir ($p<0,05$). Tabloda yetkinlik ölçeği toplam puanı ile olumlu iletişim becerileri değişkenleri arasında pozitif; olumsuz iletişim becerileri değişkenleri arasında negatif düşük orta derecede (0.30-0.40) korelasyon bulgusu elde edilmiştir.

Tablo 2. Ebeveynlikte Yetkinlik Ölçeği (EYÖ) Toplam Puanı ile Pandemide İletişim Becerileri Arasındaki İlişki.

Değişkenler	Değişken	
	Ebeveynlikte Yetkinlik Ölçeği (EYÖ)	
Sokağa çıkma kısıtlamalarından dolayı evde kaldığım süreçte çocuğumla birlikte daha fazla vakit geçirmek, iletişimimizi geliştirme ve güçlendirme fırsatı sağlayan bir mola oldu.	r	,383**
	p	,000*
	n	349
Sokağa çıkma kısıtlamalarından dolayı evde kaldığım süreçte eşimin benden beklentilerinin artması eşimle gerginlikler yaşamamıza neden oldu.	r	-,327**
	p	,000*
	n	235
Sokağa çıkma kısıtlamalarından dolayı evde kaldığım süreçte artan sorumluluklarımın neden olduğu stres eşimle ve/ya çocuklarımla olan iletişimimde olumsuzluklara neden oldu.	r	-,404**
	p	,000*
	n	232
Sokağa çıkma kısıtlamalarından dolayı evde kaldığım süreçte ailece hep bir arada olmak, daha öncesinde yoğunluktan yakalayamadığımız yakınlık ve paylaşımı artırdı.	r	,354**
	p	,000*
	n	238
Genel olarak Covid-19 süreci çocuğumla olan iletişimimizi olumlu yönde etkiledi.	r	,397**
	p	,000*
	n	241
Genel olarak Covid-19 döneminde pandemi öncesine kıyasla çocuğuma daha çok zaman ayırmaya başladım.	r	,344**
	p	,000*
	n	271

* $p<0,05$ ** Korelasyon 0,01 anlam düzeyinde anlamlı. * Korelasyon 0,05 anlam düzeyinde anlamlı.

Tablo 3'e bakıldığında; pandemi döneminde pandemi öncesine kıyasla çocuğuna daha çok zaman ayıran babaların çocuklarıyla geçirdikleri sürenin artmasının baba-çocuk iletişimini güçlendirdiği, çocuğuna daha az zaman ayıran babaların ise çocuklarıyla olan iletişimlerinde anlaşmazlıkların ve gerginliklerin olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Pandemiye çocuğa ayrılan zamanın artması ile iletişimin güçlenmesi arasında orta derecede ($r=0.539$, $p=0.000$); çocuğa ayrılan zamanın azalması ile anlaşmazlıkların artmasında ise düşük orta derecede ($r=0.389$, $p=0.000$) pozitif korelasyon olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Pandemi Döneminde Babanın Çocukla Geçirdiği Zaman ve İletişimi Arasındaki İlişki

Değişken	Değişken Kategorileri		Değişken		
			Sokağa çıkma kısıtlamalarından dolayı evde kalınan sürede babanın çocuğu ile olan iletişimi	Birlikte daha fazla vakit geçirmek iletişimimizi geliştirme ve güçlendirme fırsatı sağlayan bir mola oldu.	Birlikte geçirdiğimiz sürenin artması aramızda anlaşmazlıklara ve gerginliklere neden oldu.
Pandemide dönemde babanın çocuğu ile geçirdiği sürede pandemi öncesine kıyasla yaşanan değişiklik	Pandemi döneminde pandemi öncesine kıyasla çocuğuma daha çok zaman ayırmaya başladım.	r	,539**	-,171**	
		p	,000*	,005*	
		n	271	271	
	Pandemi döneminde pandemi öncesine kıyasla yaşanan değişiklik	Pandemi döneminde pandemi öncesine kıyasla çocuğuma daha az zaman ayırdım.	r	-,394**	,389**
			p	,000*	,000*
			n	201	201

* $p<0,05$ ** Korelasyon 0,01 anlam düzeyinde anlamlı. * Korelasyon 0,05 anlam düzeyinde anlamlı.

Tablo 4 incelendiğinde; pandemi döneminde yaşadığı stresle başa çıkabilen babaların pandemide çocukları ile iletişimlerinin olumlu olduğu; buna karşın yaşadığı stresi yönetmede sıkıntı yaşayan babaların pandemide çocukları ile iletişimlerinin olumsuz olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Babanın yaşadığı stresle başa çıkabilmesi ile çocuğuyla iletişiminin olumlu olması arasında orta derecede ($r=0.453$, $p=0.000$); babanın yaşadığı stresi yönetmede sıkıntı yaşaması ve çocuğuyla iletişiminin olumsuz olması arasında orta derecede ($r=0.432$, $p=0.000$); pozitif korelasyon olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Pandemi Döneminde Babanın Yaşadığı Stres Düzeyinin Çocukla Olan İletişimini Etkilemesi Arasındaki İlişki

Değişken	Değişken Kategorileri		Değişken		
			Pandemi döneminde babanın çocuğu ile olan iletişiminin etkilenme düzeyi	Pandemi dönemi çocuğumla olan iletişimimi olumlu yönde etkiledi.	Pandemi dönemi çocuğumla olan iletişimimi olumsuz yönde etkiledi.
Pandemi döneminin babanın stres düzeyini etkilemesi	Stresimi yönetmede çoğu zaman sıkıntı yaşıyorum.	r	-,254**	,432**	
		p	,001*	,000*	
		n	176	146	
	Yaşadığım stresle başa çıkabiliyorum.	Yaşadığım stresle başa çıkabiliyorum.	r	,453**	-,437**
			p	,000*	,000*
			n	184	144

* $p<0,05$ ** Korelasyon 0,01 anlam düzeyinde anlamlı. * Korelasyon 0,05 anlam düzeyinde anlamlı.

Tablo 5'e bakıldığında; pandemi döneminde çoğu zaman stresini yönetmekte sıkıntı yaşayan babaların yaşadıkları stresin çocuklarının davranışlarını olumsuz yönde etkilediği görülmektedir ($p<0,05$). Babanın stresini yönetmekte sıkıntı yaşaması ile çocuğun olumsuz davranışlarının artması ($r=0.466$, $p=0.000$), daha öncesinde hiç olmadığı kadar gergin davranması ($r=0.471$, $p=0.000$), çocuğun söz dinlememesi ($r=0.413$, $p=0.000$) ve bağırarak karşılık vermesi ($r=0.427$, $p=0.000$) davranışları arasında orta derecede pozitif korelasyon olduğu görülmektedir. Buna karşın; babanın stresini yönetmekte sıkıntı yaşaması ile çocuğun içine kapanık tavırlarının artması arasında ($r=0.194$, $p=0.015$) düşük pozitif korelasyon, babanın stresini yönetmekte sıkıntı yaşaması ile çocuğun babasına destek sağlaması arasında ($r=-0.313$, $p=0.000$) düşük orta derecede negatif korelasyon olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Pandemi Döneminde Babanın Yaşadığı Stres Düzeyinin Çocuğun Davranışlarını Etkilemesi Arasındaki İlişki.

		Değişken						
		Babanın pandemide yaşadığı stres düzeyinin çocuğun davranışlarını etkilemesi						
		Değişken Kategorileri						
Değişken	Değişken Kategorileri	Olumsuz davranışları arttı.	Daha öncesinde hiç olmadığı kadar gergin davranıyor.	İçine kapanık tavırları arttı.	Sözümü dinletemiyorum.	Bağırarak karşılık verme davranışı arttı.	Daha anlayışlı oldu. Bana destek sağlamaya çalışıyor.	
Pandemi döneminin baba stres düzeyini etkilemesi	Stresimi yönetmede çoğu zaman sıkıntı yaşıyorum.	r	,466**	,471**	,194*	,413**	,427**	-,313**
		p	,000*	,000*	,015*	,000*	,000*	,000*
		n	153	154	156	157	156	157
	Yaşadığım stresle başa çıkabiliyorum.	r	-,413**	-,359**	-,148	-,386**	-,325**	,291**
		p	,000*	,000*	,067	,000*	,000*	,000*
		n	150	152	153	155	154	155

* $p<0,05$ ** Korelasyon 0,01 anlam düzeyinde anlamlı. * Korelasyon 0,05 anlam düzeyinde anlamlı.

Tablo 6 incelendiğinde; pandemi döneminde çocuğun bakımı, disiplini, ebeveynlik becerileri, evde kalma süresi ve evde kaldığı sürede eşinin beklentilerinin artması gibi yaşantısında değişiklikler yaşayan babaların yaşadıkları stresi yönetmede çoğu zaman sıkıntı yaşadıkları görülmektedir ($p<0,05$). Pandemi döneminde yaşantısında çocuğunun her türlü bakımında artan sorumluluk ($r=0.327$, $p=0.000$), evde kalınan sürede eş beklentilerinin artması ($r=0.348$, $p=0.000$), ebeveynlik becerilerinde karşılaşılan zorluk/lar ($r=0.380$, $p=0.000$) ve çocuğu disipline etmede güçlük yaşama ($r=0.346$, $p=0.000$) ile babanın yaşadığı stresi yönetmede çoğu zaman sıkıntı yaşaması arasında düşük orta derecede pozitif korelasyon; evde daha fazla zaman geçirmek zorunda kalma ile babanın yaşadığı stresi yönetmede çoğu zaman sıkıntı yaşaması ($r=0.296$, $p=0.000$) arasında ise düşük derecede pozitif korelasyon olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Pandemi Dönemi Yaşantı Değişikliklerinin Babanın Yaşadığı Stresi Yönetebilme Becerisini Etkilemesi Arasındaki İlişki

		Değişken		
		Pandemi döneminin baba stresi yönetebilme becerisini etkilemesi		
		Değişken Kategorileri		
Değişken	Değişken Kategorileri		Stresimi yönetmede çoğu zaman sıkıntı yaşıyorum.	Yaşadığım stresle başa çıkabiliyorum.
Pandemi dönemi yaşantı değişikliklerinin baba stres düzeyini etkilemesi	Çocuğumun her türlü bakımında artan sorumluluk	r	,327**	-,208**
		p	,000*	,002*
		n	224	223
	Evde daha fazla zaman geçirmek zorunda kalmak	r	,296**	-,120
		p	,000*	,067
		n	231	232
	Evde kalınan sürede eş beklentilerinin artması	r	,348**	-,247**
		p	,000*	,001*
		n	176	181
	Ebeveynlik becerilerinde karşılaştığım zorluk(lar)	r	,380**	-,239**
		p	,000*	,000*
		n	226	227
Çocuğumu disipline etmede yaşadığım güçlük	r	,346**	-,193**	
	p	,000*	,004*	
	n	221	222	

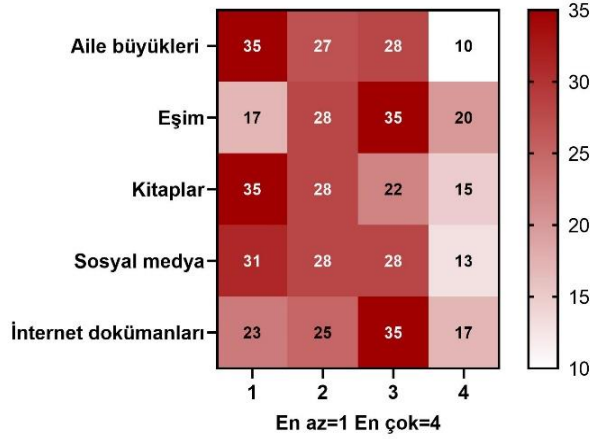
*p<0,05 ** Korelasyon 0,01 anlam düzeyinde anlamlı. * Korelasyon 0,05 anlam düzeyinde anlamlı.

Tablo 7'ye bakıldığında; araştırmanın çalışma grubunu oluşturan babaların yarısından fazlası pandemi döneminde ebeveynlik becerilerinde kendilerini yetersiz hissettiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 7. Pandemi Döneminde Babaların Kendilerini Ebeveynlik Becerilerinde Yetersiz Hissetmelerine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri.

Pandemi döneminde ebeveynlik becerilerinizde kendinizi yetersiz hissettiğiniz oldu mu?	f	%
Evet	176	50,4
Hayır	173	49,6
Toplam	349	100

Pandemi döneminde kendilerini ebeveynlik becerilerinde yetersiz hisseden babaların yetersizlik hissetmelerinde başvurdukları kaynaklara ilişkin yüzde değerleri Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1. Ebeveynlik Becerilerinde Yetersiz Hissettikleri Durumlarda Babaların Başvurdukları Kaynaklar

Şekil 1’de görüldüğü gibi, pandemi döneminde kendilerini ebeveynlik becerilerinde yetersiz hisseden babaların ebeveynliğe yönelik becerilerine destek sağlaması için en çok başvurdukları kaynak eşleri iken (%20), en az başvurdukları kaynaklar aile büyükleri (%35) ve kitaplardır (%35). Eş desteği sonrası babalar ebeveynliğe yönelik becerilerine destek sağlaması için en çok internet dokümanlarına (%35) başvurduklarını belirtmişlerdir.

Pandemi döneminde babaların çocukları ile paylaşımlarda buldukları alanlardaki değişimlerin pandemi öncesine kıyasla değerlendirmelerine ilişkin yüzde değerleri Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2. Pandemi Döneminde Babaların Çocukları İle Paylaşımlarda Buldukları Alanlardaki Değişimlerin Pandemi Öncesine Kıyasla Değişimi.

Şekil 2’de, babalar pandemi döneminde pandemi öncesine kıyasla çocukları ile paylaşımlarda buldukları alanlara ilişkin artış oranlarını belirtmişlerdir. Bu kapsamda babalar, pandemi öncesine kıyasla pandemide en çok çocukları ile birlikte yemek yemek (%39) ve çocuklarına sevgi göstermek (%34) alanlarında paylaşımlarının arttığına dair görüş belirtmişlerdir. Bunu sonrasında sohbet etmek (%45), oyun oynamak (%36) ile ödev ve derslerine yardımcı olmak (%36) paylaşımları izlemektedir.

4. Tartışma

Covid-19 sürecinde babaların ebeveynlik düzeylerindeki değişimi incelemek amacıyla yapılan bu araştırmada, ebeveyn yetkinlik ölçeğinden yüksek puan alan babaların sokağa çıkma kısıtlamalarından dolayı evde kaldıkları süreyi çocukları ile daha fazla vakit geçirerek iletişimlerini güçlendirme fırsatı olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Ayrıca yetkinlik puanı arttıkça çocukla geçirilen zamanın pandemi öncesine kıyasla arttığı, pandemi sürecinin çocuğu ile olan iletişimini ve ailece yaşanan yakınlık ve paylaşımı

artırarak olumlu yönde etkilediği bulgusu elde edilmiştir. Pandemi sürecinde ebeveynlik diğer zamanlara göre fazlasıyla zorlayıcı olabilir (Sahithya, Kashyap ve Roopesh, 2020). Karşılaştıkları zorlu durumlarla baş edebilmek için ebeveynlerin kendilerini ebeveynlik becerilerinde yetkin olarak görmeleri önemlidir. Yetkin ebeveynler, öz-yeterliği yüksek olan ebeveynlerdir. Ebeveynlik öz-yeterliği, ebeveynlik uygulamalarında özellikle de zorluklarla karşılaşılan durumlarda çok önemli bir rol oynar. Ebeveyn öz-yeterliğinin yüksek olması ebeveynlerin çocuklarına yönelik bakım ve iletişim sürecinde karşılaştıkları problemleri çözmeye yönelik olan yeterlik ve inançlarının yüksek olmasıdır. Ebeveynlerin yeteneklerini değerlendirmeleri, çocuklarının gelişimlerini ve büyümelerini desteklemek için ebeveynlik becerilerini nasıl kullandıklarına göre değişkenlik göstermektedir. Ebeveynlerin ebeveynlik konusunda stres yaşamaları kaçınılmazdır. Düşük ebeveynlik öz-yeterliği ebeveyn stresini artırabilir. Yüksek öz-yeterlik, ebeveynlik becerilerini yerine getirme noktasında ebeveynleri daha güçlü yapar (Sugiana vd., 2020).

Covid-19 pandemisinin neden olduğu yaşamsal değişiklikler, ebeveynlerin evde kaldıkları süreyi artırarak ebeveynlerin evde çocuklarıyla nasıl vakit geçirecekleri de dâhil olmak üzere ailenin yaşam tarzında ve düzeninde birçok değişikliğe neden olmuştur (Kalil, Mayer ve Shah, 2020). Bu dönemde çevresel kaynaklardan alınan desteğin azalması da ebeveynlerin normal zamanlara kıyasla daha farklı ve zor koşullar altında ebeveynlik yapmalarına neden olmuştur (Chung, Lanier ve Wong, 2020). Çünkü ebeveynler pandemi döneminde kısıtlamalar kapsamında evde kalan genç, enerjik ve aktif olan çocuklarla bir arada olmak durumundadırlar (Sahithya vd., 2020). Morelli vd. (2020) tarafından pandemide ebeveyn stresinin çocukların duygusal iyi oluşları üzerine yapılan çalışmada; pandemi sürecinin ve sürecin risk etmenlerinin ebeveynlerin psikolojilerini ve stres düzeylerini olumsuz yönde etkilediği, yaşanan psikolojik sıkıntıların ebeveyn öz-yeterliği ile oldukça ilişkili olduğu ve düşük öz-yeterliğin ebeveynleri olumsuz etkilediği belirtilmiştir. Buna karşın; çalışmada kendine güvenen ebeveynlerin, psikolojik sıkıntı düzeylerini artıran pandemi gibi acil durumlarda bile birçok kişisel kaynağı başarılı bir şekilde kullanarak çocuklarının düzensiz duygularını önlediği vurgulanmaktadır.

Pandemide erken çocukluk dönemi çağındaki çocuklarla evde vakit geçiren ebeveynlerin ebeveynlik öz-yeterliği ile ebeveynlik stresi arasındaki ilişkiyi belirlemek için Sugiana vd. (2020) tarafından yapılan çalışmada; ebeveynlerin öz-yeterlikleri arttıkça ebeveyn stresinin azaldığı bulgusu elde edilmiştir. Trumello vd. (2021) pandemide kaygı düzeyi yüksek olan babaların babalık ebeveyn stresinin fazla olduğunu belirtmiştir. Morelli vd. (2020) pandemi süresince ebeveynlerin yüksek düzeyde strese maruz kalsalar bile, çocuklarının günlük yaşamlarını organize edebildiklerini hissettiklerinde, çocuklarının duygularını olumlu bir şekilde düzenleyebileceklerini belirtmişlerdir (Morelli vd., 2020b). Benzer şekilde Kalil vd. (2020) tarafından yapılan çalışmada da pandemi nedeniyle çocuğun bakımına daha fazla zaman harcadığını bildiren ebeveynler, daha olumlu ebeveyn-çocuk etkileşimi bildirmişlerdir. Tüm bu bulgular ışığında pandemi gibi belirsizliklerin yaşandığı bir dönemde ebeveynlik becerilerinin diğer dönemlere göre daha da zorlaştığı, ebeveynlerin karşılaştıkları beklenmedik durumlarla baş edebilmelerinde sahip oldukları öz-yeterlik algılarının oldukça önemli olduğu ve kendilerini yetkin olarak hisseden ebeveynlerin yaşadıkları olumsuzlukların üstesinden daha kolay geldikleri söylenebilir. Ayrıca ebeveynlerin yaşantılarında değişiklikler olması ve konfor alanlarının değişmesi stres düzeyinde değişikliklere neden olarak aile içi iletişim kalitesini etkilediği şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu, babaların pandemide pandemi öncesine kıyasla çocuğuna daha çok zaman ayırarak birlikte daha fazla vakit geçirmelerinin baba-çocuk iletişimini güçlendirdiği bulgusudur. Pandemi sürecinde karantina uygulamaları gereği aile bireyleri dışındaki kişilerden daha çok izole olmanın ve aile içerisindeki bireylerle daha fazla kurulan temasın birey ve aile işleyişi üzerinde farklı etkileri olmuştur (Hussong vd., 2022). Hussong vd. (2022) tarafından yapılan çalışma bulguları araştırma bulgusunu destekler niteliktedir. Çalışmada ebeveynler, pandemide karantina sürecinde bir arada olmanın ebeveyn-çocuk ilişkisi üzerinde olumlu etkileri olduğunu belirtmişlerdir. Kalil vd. (2020) pandemide okulların kapalı olduğu dönemde ebeveynlerin çocuklarla birlikte daha fazla vakit geçirme imkânlarının olduğunu belirterek bu durumun olumlu ebeveyn-çocuk etkileşimini artırabileceğini belirtmiştir. Benzer şekilde Arslan Dikme ve Gültekin (2021) tarafından yapılan çalışmada da, babaların çocukları ile daha uzun süre zaman geçirdikleri ve ebeveynlik sorumluluklarını üstlenme açısından değiştikleri bulgusu elde edilmiştir. Buna karşın Wu ve Xu (2020) karantinanın evde birbirleriyle daha fazla zaman geçirdikleri için etkileşimleri artan ebeveynler ve çocuklar arasındaki gerilimi artırabileceğini belirtmiştir. Bu süreçte ebeveynlerin yaşam rutinlerinde ve ekonomik durumlarında meydana gelen değişiklikler ebeveyn tarafından ebeveyn-çocuk iletişimi olumsuz etkileyen risk etmeni olarak değerlendirilebilir (Kalil vd., 2020). Akranlarıyla oyun oynamadığı için sosyal ihtiyaçları tam olarak giderilemeyen çocuğun ebeveynleriyle olan ilişkilerini yoğunlaştırması ise evde birlikte zaman geçirmenin çocuk tarafından ebeveyn-çocuk iletişiminde etkilemesine örnek gösterilebilir (Wu ve Xu, 2020). Aynı zamanda pandemi kısıtlamaları kapsamında bazı çocuklar ebeveynlerinden biriyle istediklerinden daha

uzun süre kalmak zorunda kalmış (Kutsar ve Kurvet-Käosaar, 2021), bu durum da ebeveyn-çocuk iletişimini etkilemiştir. Pandemi sürecinde birçok ev ortamı bireylerin günün her anında bir arada bulunmalarından dolayı aile içi ilişkiler üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri olan mekânlara dönüşmüştür (Kutsar ve Kurvet-Käosaar, 2021). Önemli olan bu mekânlardaki ilişkilerin hem ebeveynlere hem de çocuklara olumlu yansımalarıdır. Ebeveynlerin çocuklarının gelişimlerini uyarıcı veya eğitici faaliyetlerle geçirdikleri zaman, çocukluk dönemi gelişiminin önemli belirleyicileridir (Kalil ve Ryan, 2020). Bu kapsamda pandemi dönemi kısıtlamalarında çocuğa ayrılan zamanın artmasına bağlı olarak çocukla birlikte daha fazla zaman geçirmenin baba-çocuk iletişimini geliştiren ve güçlendirme fırsatı sağlayan bir mola olduğu söylenebilir.

Pandemi döneminde yaşadığı stresle başa çıkabilen babaların pandemide çocukları ile olumlu iletişim içerisinde olduğu ve pandemi döneminde çoğu zaman stresini yönetmekte sıkıntı yaşayan babaların yaşadıkları stresin çocuklarının davranışlarını olumsuz yönde etkilediği araştırmadan elde edilen bir diğer bulgudur. Pandemi dönemi, bireylerin kısıtlamalar kapsamında çoğu imkândan mahrum kalarak hassas bir dönemden geçmelerine neden olmuştur. Bu hassas dönem bireylerin psikolojik durumlarını ve stresi yönetebilme yeterliklerini etkilemiştir. Brooks vd. (2020) tarafından karantinanın bireyler üzerindeki psikolojik etkisinin ve bu etkinin nasıl azaltılabileceğinin incelendiği çalışmada, karantina sürecinde stresin izole olan bireylerde can sıkıntısı, öfke vb. gibi durumlara neden olarak psikolojilerini etkileyebileceğine ve bireyler üzerinde uzun vadede etkili olabileceğine değinilmiştir. Spinelli vd. (2020) tarafından Covid-19 salgınının 2-14 yaş arası çocukların ve ebeveynlerinin refahı üzerindeki etkisinin incelendiği çalışmada, pandemi döneminde meydana gelen yaşamsal değişikliklerin ebeveynlerin stres düzeyini etkilediği, bu durumun ise ebeveynlerin ebeveyn-çocuk ilişkisinden zevk almamalarına ve çocuğun duygu ve davranışlarına olumlu geribildirimde bulunamamalarına neden olduğu belirtilmiştir. Çalışmada ayrıca ebeveynlerin yaşadıkları stresin çocukların davranışları ve psikolojik sorunları ile önemli ölçüde ilişkili olduğu, artan ebeveyn stresinin çocukların refahını önemli ölçüde etkileyerek çocukların daha fazla duygusal ve davranışsal problem yaşadıkları bulgusu elde edilmiştir.

Sahithya vd. (2020) tarafından Covid-19 karantinası sürecinde ebeveynlerin yaşadığı stresin ve ebeveynliğin incelendiği çalışmada; ebeveynlerin çoğunluğunun (%63) karantinada orta düzeyde, %4'ünün yüksek düzeyde stresli, %37'sinin ise karantinadan sonra daha stresli hissettikleri belirtilmiştir. Brooks vd. (2020) tarafından yapılan bir diğer çalışmada da, ebeveynlerin pandemi süresince çocuklarıyla yaşadıkları çatışmanın pandemi öncesine kıyasla daha fazla olduğu ve ebeveynlerin çocuklarına pandemi öncesine kıyasla daha sık bağırdıkları bulgusu paylaşılmıştır. Covid-19 pandemisi sürecinde yaşanan strese bağlı olarak bireylerde konsantrasyon, kaygı, sinirlilik, uykusuzluk, yaratıcılıkta azalma ve kişilerarası ilişkilerinde çatışmalar şeklinde değişiklikler gözlemlenebilir (Vinkers vd., 2020). Konuya ilişkin Johnson, Skjerdingsstad, Ebrahimi, Hoffart ve Johnson (2020) tarafından Covid-19 pandemisi sonrası uygulanan katı tedbirlerin ebeveynler üzerindeki stres ve kaygı düzeyleri ile depresyon belirtilerini incelemek amacıyla yapılan çalışmada; karantina sürecinde alınan tedbirler kapsamında (kısıtlı da olsa) uzun süre evde kalmanın ebeveynlerde depresyon ve anksiyete gibi belirtilerin yanı sıra yüksek düzeyde ebeveyn stresi ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada ayrıca ebeveynlerde görülen depresyon ve anksiyete gibi belirtilerin ebeveyn-çocuk ilişkisine olumsuz yansımalarla çocuk ihmal ve istismarını artırma riski içerdiği, bu durumun ise aile içerisindeki bireylerin yaşam kalitesi üzerinde olumsuz etkilere neden olduğu belirtilmiştir.

Chung vd. (2020) tarafından pandemi dönemi koşullarının ebeveyn stresi, olumsuz ebeveynlik ve ebeveyn çocuk ilişkisi ile olan etkisinin incelendiği çalışmada; pandemi kısıtlamaları kapsamında okulların, iş yerlerinin, çocuk bakım hizmeti veren kurumların kapanmasının ve ebeveynlerin evden çalışmak durumunda kalmalarına eşlik eden yoğun çocuk bakımının ebeveynlerde stresi artırarak olumsuz ebeveynlik davranışlarının görülmesine ve bu durumun ebeveyn-çocuk ilişkisinde de olumsuzluklara neden olduğu bulgusu paylaşılmıştır. Çalışmada ayrıca ebeveynlik stresinin olumsuz ebeveynlik (dayak, vurma, bağırma, kötü sözler söyleme vb.) becerilerini etkileyerek ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkiyi doğrudan ve oldukça olumsuz bir şekilde etkilediği vurgulanmıştır. Konuya ilişkin yapılan çok sayıda araştırmada pandemide artan stresin ebeveynlik stresini artırarak katı ebeveynliğe ve olumsuz ebeveyn-çocuk ilişkilerine neden olduğu görülmektedir (Chung vd., 2020; Fontanesi vd., 2020; Giallo vd., 2020). Sugiana vd. (2020) ebeveynlik stresinin çocukların davranışlarını olumsuz etkileyebileceğini belirterek ebeveynlerin ebeveynlikteki stres düzeyi ne kadar yüksekse çocuğun davranışının da o kadar sorunlu olacağını belirtmiştir. Ebeveynlik stresi çocukların davranışları üzerinde negatif yönde etkilidir. Ebeveyn stresi, genellikle ebeveynlerin bakım veren, çalışan, eş ve diğer rollerinde karşılaştıkları stresörlerle ilişkilidir (Chung vd., 2020). Ebeveynlerin ebeveynlik becerilerindeki stres düzeyinin artması, çocukların daha fazla problem davranış sergilemelerine neden olmaktadır. Bu kapsamda, pandemi döneminde yaşadıkları stres yönetmede sıkıntı yaşayan babaların çocukları ile olan iletişimlerinin bu durumdan olumsuz yönde etkilendiği ve olumsuz baba davranışının çocukların davranışlarını da olumsuz yönde etkileyerek yaşanan stresin olumsuz çıktılarının baba-çocuk ilişkisi

ve davranışlarında döngüsel ve olumsuz bir şekilde devam ettiği söylenebilir. Aksine, yaşadığı stresle başa çıkabilen babaların çocukları ile olumlu ilişkiler geliştirdiği ve bu durumun baba-çocuk ilişkisine de olumlu yansıdığı söylenebilir.

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu, pandemi dönemi yaşantı değişikliklerine bağlı olarak babaların çocuğun bakımı, disiplini, ebeveynlik becerileri, evde kalma süresi ve evde kaldığı sürede eşinin beklentilerinin artması gibi yaşantı değişikliklerine yönelik yaşadığı stresi yönetmede çoğu zaman sıkıntı yaşadıklarıdır. Pandemide değişen yaşam koşulları ebeveynlerin mevcut rollerinde artışa ve rol içeriklerinde değişikliklere neden olarak ebeveyn(ler)de korku ve belirsizliği artırmıştır. Ebeveyn, eş, işveren, çalışan, kardeş, bakıcı, arkadaş, öğretmen vb. gibi birçok rol ve sorumluluğu üstlenirken bir taraftan da aile bireylerini güvende tutma kaygısı görülmektedir (Coyne vd., 2020). Trumello vd. (2021) pandemi tedbirlerinin zorunlu kıldığı sosyal izolasyonda, ebeveynlik rollerinde artan sorumlulukların ebeveynler için bir yük haline geldiğini, özellikle çocukların bakımına genellikle annelerden daha az katılan babaların ebeveynlik rollerindeki taleplerinin artmasına neden olduğunu belirtmiştir. Pandemide uygulanan kısıtlamalar kapsamında evde kalma süresinin artmasına bağlı olarak eşler arasındaki ebeveyn sorumluluk ve rolleri de farklılaşmıştır. Nitekim Sevilla ve Smith (2020) tarafından Birleşik Krallık'ta Covid-19 pandemisi sırasında çocuk bakımına ilişkin ebeveynler arasındaki cinsiyete göre görev dağılımının ele alındığı çalışmada; sokağa çıkma kısıtlamaları kapsamında evden çalışan ya da hiç çalışmayan babaların çalışma saatlerindeki azalma sonucunda çocuk bakımına ayırdıkları sürede artış olduğu, çocuğun bakımının babalar ve anneler arasında eşit olarak paylaşıldığı belirtilmiştir. Konuya ilişkin benzer bir çalışma Del Boca, Oggero, Profeta ve Rossi (2020) tarafından yapılmış ve çalışmada çocuk bakımına ilişkin sorumluluğun pandemide eşler arasında daha eşit bir şekilde paylaşıldığı bulgusu paylaşılmıştır.

Sevilla ve Smith (2020) yaptıkları çalışmada Covid-19 pandemisi sırasında sokağa çıkma yasağı öncesi ve sonrası çocuğun bakımında ebeveynler arasındaki rol dağılımına ilişkin cinsiyet ayrımını araştırmışlardır. Çalışmada pandemi öncesinde çocuğun bakımında (fiziksel bakım, denetim, beslenme, eğitim, okuma, konuşma ve birlikte aktiviteler yapma) erkekler ve kadınlar arasında eşit olmayan bir dağılım olduğu görülmektedir. Çalışmada ayrıca 12 yaş ve altı çocuğa sahip olan ebeveynlerin çocukların bakımına ayırdıkları sürenin, pandemi öncesinde çocukların bakımına ayırdıkları sürenin iki katından daha fazla olduğu belirtilmiştir. Özellikle babaların çocuk bakımına ayırdıkları sürede pandemi öncesine nazaran dikkate değer bir artış olmuştur. Ancak bu durum pandemide evden çalışmak zorunda kalan ya da işini kaybettiği için evde geçirdiği sürede artış olan babalarda daha çok görülmüştür. Araştırma bulguları doğrultusunda çocuğun bakımında artan sorumluluğun ebeveyn stres düzeyini etkilediği söylenebilir.

Pandemi döneminin neden olduğu sorunlardan biri de uzaktan eğitimidir. Pandemi dönemi birçok değişikliğe neden olmuş, değişikliklerle yüzleşmeye hazır olmayan ebeveynler için ebeveynlik bir stres etmeni haline gelmiştir. Özellikle pandemi döneminde 2-6 yaş arası çocuğa sahip olan ebeveynlerin çocuklarının eğitimlerine çevrimiçi olarak eşlik etmeleri, başlı başına ebeveynlerin stres düzeyini etkileyen bir risk etmeni olarak kabul edilebilir (Sugiana vd., 2020). Sadece okul öncesi dönem değil, eğitimin tüm kademelerinde çocuklarının eğitim süreçlerine destek sağlamaya çalışmak ebeveynler için üstesinden gelmek durumunda kaldıkları yorucu bir görev haline gelmiştir. Sugiana vd. (2020) birçok ebeveynin çocuklarını evde eğitecek yeterlikte olmadığını, çocuklarının evdeki etkinliklerine katılım noktasında ebeveynlerin hem sabır hem de yeterlik noktasında zayıf kaldıklarını belirtmiştir. Ayrıca çalışmada ebeveynlerin çocuklarıyla etkinlik kurma ve etkinliklerine eşlik etme noktasında yeterli bilgi ve donanıma sahip olamayışlarının da ebeveynler üzerinde baskı yaratarak strese neden olduğu vurgulanmıştır. Benzer şekilde Wu ve Xu (2020) tarafından yapılan çalışmada da eğitim kurumlarının kapalı olmasından dolayı ebeveynlerin hem okulun çocuğa sağladığı sosyal destek hem de akademik öğrenme sorumluluklarını üstlenmek durumunda kaldıklarını, ancak ailelerin bazılarının bu ihtiyaçları karşılayabilecek yeterlikte olmadıklarından dolayı ebeveynlerde stresin artmasına neden olduğu görülmüştür.

Spinelli vd. (2020) tarafından pandemide çocukların ebeveynlerinin stresinin ve çocukların psikolojik sorunlarının incelendiği çalışmada da; çocukların öğrenimleri ile ilgilenme, kendilerine, eşlerine ve çocuklarına daha fazla zaman ayırma ve karantinadan önce yaptığı etkinliklere zaman bulma konusunda sıkıntı yaşayan ebeveynlerin daha stresli oldukları bulgusu elde edilmiştir. Tüm bu bulgular kapsamında pandemide yaşanan değişikliklerin babaların stresi yönetebilme becerisini etkilediği söylenebilir. Çocuğun bakımında artan sorumluluk, evde daha fazla zaman geçirme, eş beklentisinin artması, ebeveynlik becerilerinde ve çocuğu disipline etmede güçlük yaşayan babaların stresi yönetebilme becerilerinin bu durumlardan olumsuz etkilenecek stresi arttığı görülmektedir. Yaşadığı stresle başa çıkabilen babaların pandemi dönemi olumsuzluklarından daha az etkilendiği söylenebilir.

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu, babaların pandemi döneminde kendilerini ebeveynlik becerilerinde yetersiz hissettikleri; kendilerini ebeveynlik becerilerinde yetersiz hisseden babaların yetersizlik hissetmeleri

durumunda ebeveynliğe yönelik becerilerine destek sağlaması için en çok eşlerine başvururken, en az aile büyüklerine ve kitaplara başvurulduğudur. Pandemi sürecinde yaşanan iş-yaşam dengesinin sağlanmasında babaların ev işlerine ve çocuk bakımına katılımının artması pandemi sürecinin olumlu bir etkisidir (Profeta, 2020). Bu sürece katılım sağlayan babaların kendilerini ebeveynlik becerilerinde yetersiz hissetmeleri durumunda en çok eşlerine başvurarak birbirine destek sağladığı söylenebilir. Nitekim Chung, Chan, Lanier ve Wong (2020) tarafından yapılan çalışmada; pandemide ihtiyaç hissettikleri durumlara ilişkin eşlerinden güçlü destek alan Singapurlu çiftlerin pandemi sırasında daha az ebeveyn stresi yaşadıkları bulgusuna erişilmiştir. Araştırma sonucunda babaların destek gerektiren durumlarda eşlerine başvurma gerekçesi aynı evin içerisinde bulunmanın verdiği erişim ve iletişim kolaylığı olarak yorumlanabilir.

Yaşamın herhangi bir anında ya da ebeveynlikle ilgili güçlüklerle karşılaştıklarında, ebeveynlerin diğer kişilerden aldığı destek ve tavsiyeler ebeveynlerin karşılaştıkları zorlukların üstesinden daha kolay gelerek ebeveynlik becerilerine yardımcı olur. Buna karşın, ebeveynin ulaşacağı sosyal desteğin olmaması ebeveynlerin stres ve kaygı düzeyini artırarak fiziksel cezalandırma, duygusal istismar ve ihmal gibi olumsuz ebeveynlik davranışlarına neden olabilir (Wu ve Xu, 2020). Beklenmedik bir şekilde gelişen pandemi döneminde kaynakların ve desteklerin (hem ailesel hem de sosyal) yetersizliği ve erişim güçlüğü, babaların ebeveynlik becerilerini etkileyebilir (Trumello vd., 2021). Ebeveynler tarafından yaşanan stres ve ebeveynlik öz-yeterliliğinin yetersiz olması, fiziksel mesafe kuralları kapsamında ebeveynlerden ve yakın ilişki içerisinde bulunan bireylerden edinilen sosyal desteğin yetersiz olması gibi sosyo-bilişsel faktörlerden etkilenebilmektedir (Johnson vd., 2020). Pandemi birçok durumda ebeveynler kendilerine destek sağlayan kişilere olan erişimi kaybetmişlerdir. Özellikle çocuğun bakımını üstlenen büyük anne ve babalara erişimin pandemi kısıtlamaları kapsamında yitilmesi ile ebeveynler büyük anne ve/baba desteklerinden mahrum kalmışlardır. Araştırma bulgusunda babaların ebeveynlik becerilerine destek sağlamak için en az başvurdukları kişilerin aile büyükleri olmasında pandemi kısıtlamalarının etkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca pandemi kısıtlamaları kapsamında babaların ebeveynlik becerilerine ilişkin kitaplara erişim sağlama imkânlarının kısıtlı olması da kitapların babalar tarafından en az tercih edilen kaynak olmasını açıklayabilir.

Babaların pandemi döneminde pandemi öncesine kıyasla çocukları ile paylaşımlarının arttığı alanların en çok çocukları ile birlikte yemek yemeleri ve çocuklarına sevgi göstermeleri iken; bunu sırasıyla sohbet etmeleri, oyun oynamaları ile ödev ve derslerine yardımcı olmalarının izlemesi araştırmadan elde edilen bir diğer bulgudur. Pandemi kısıtlamaları nedeniyle aileler ve çocukları iş, eğitim ve spor gibi aktivitelerin yanı sıra iletişim kurdukları arkadaşlarından da mahrum kalmışlardır. Pandemi süreci ailelerin ve özellikle de sosyalleşme ve oyun alanlarından mahrum bırakılan çocukların günlük yaşamları üzerinde önemli düzeyde etkili olmuştur. Özellikle pandemiden kaynaklı belirli bir süre çocukların hayatlarında başvuracakları başka kişiler ve eğitmen figürü olmadığından, ebeveynler çocukların başvuracakları tek referans noktası haline gelmişlerdir (Morelli vd., 2020). Araştırma bulguları doğrultusunda pandemi kısıtlamalarında evde geçirilen sürenin artmasına bağlı olarak babaların çocukları ile paylaşımlarda buldukları zamanın ve aktivitelerin arttığı söylenebilir. Nitekim Kutsar ve Kurvet-Käosaar'ın (2021) yaptığı çalışma araştırma bulgusunu destekler niteliktedir. Çalışmada, pandemi sürecinin getirdiği aile bireyleri ile bir arada geçirilen sürenin artmasına bağlı olarak görülen istikrarlı aile hayatının; masa sohbeti, masa oyunları ve bir aile grubu olarak açık hava etkinlikleri gibi toplu etkinlikleri uygulamaya teşvik ettiği belirtilmiştir. Benzer şekilde Kalil vd. (2020) okul öncesi dönemde çocuğu olan ailelerle yapılan çalışmada, pandemide iş ve gelir kaybı olan ebeveynlerin haftada 5 gün ya da daha fazla sürede çocuğuyla birlikte okuma yapan ebeveynlerin (fiziksel bir kitaptan, telefonda ya da tableten) düzenli okuyucular oldukları bulgusu elde edilmiştir. Pandemi, yaşayanlar için hoş bir deneyim olmamakla birlikte aile bireylerinin birlikte geçirdikleri sürenin artmasına katkı sağlaması bakımından aile içi iletişim ve dinamikleri olumlu yönde geliştirme noktasında bir fırsat sağladığı söylenebilir. İş hayatı ve koşturmacası içerisinde çocuklarına yeterli zamanı ayıramadıklarından yakınan ebeveynler için (stresi yönetebildikleri sürece) pandemi çocuklarıyla olumlu paylaşımların arttığı bir fırsat haline gelmiştir. Bu süreçte özellikle babaların çocukları ile birlikte geçirdikleri sürenin artması baba-çocuk iletişimini olumlu yönde etkilerken pandemi öncesine kıyasla çocukların bakımında babaların ebeveynlik becerilerinin ve çocuklarıyla olan paylaşımlarının artış göstermesi, pandemi gibi olumsuz bir sürecin babaların ebeveynlik becerilerine sağladığı bir katkı olarak yorumlanabilir.

5. Sonuç, Sınırlılıklar ve Öneriler

Yapılan araştırma sonucunda; babaların ebeveynlikte yetkinlik puanları ile baba eğitim durumunun ilişkili olduğu; buna karşın babaların ebeveynlikte yetkinlik puanlarının babanın yaşı, sahip olduğu çocuk sayısı, çocukların yaşı ve babalık deneyimi ile ilişkili olmadığı görülmektedir. Araştırmada babaların pandemide çocukları ile geçirdikleri sürenin artmasına bağlı olarak iletişim ve paylaşımlarının arttığı ve çocuklarının

dünyalarında daha fazla yer edindikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kendilerini ebeveynlikte yetkin olarak gören babaların eğitim düzeylerinin yüksek olduğu, yetkin ebeveynlerin stresleri ile başa çıkmada daha başarılı oldukları ve bu durumun çocuğu ve ailesi ile olan iletişim ve paylaşımlarına olumlu yansıtıldığı bulgusu elde edilmiştir. Babaların yaklaşık yarısının ebeveynlik becerilerinde kendilerini yetersiz hissetmesi ve yetersiz hissettikleri durumlarda destek sağlaması için en çok eşlerine, en az aile büyükleri ile kitaplara başvurmaları da araştırmadan elde edilen diğer bulgular arasındadır.

Araştırmanın çalışma grubunun yaklaşık yarısının lisansüstü mezunu olması araştırmanın sınırlılığı olarak belirtilebilir. Ancak buna rağmen çalışma grubunu oluşturan babaların yarısı kendilerini ebeveynlik becerilerinde yetersiz gördüklerine dair görüş belirtmişlerdir. Toplumda eğitimde statü bakımından yüksek bir kesimi temsil etmelerine rağmen babaların ebeveynlik becerilerinde kendilerini yetersiz hissetmeleri bir taraftan araştırma sorularına içtenlikle cevap verildiğini gösterirken, diğer taraftan eğitim düzeyi daha düşük olan babaların karşılaştıkları ebeveynlik güçlüklerinin ne düzeyde olduğu sorusunu akla getirmektedir. Araştırmada çocukların yaş grupları fark etmeksizin babaların ebeveynlik becerilerinde kendilerini yetersiz hissetmeleri babaların her yaştaki çocuğunun gelişimsel ihtiyaçlarına yönelik ebeveynlik becerisine ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Bu bağlamda babaların her yaştaki çocuğu için baba eğitim programlarına katılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Yapılacak olan benzer araştırmalarda anne çalışma durumunun da değişken olarak alınması önerilebilir.

Babaların çocuğun bakım sürecine katılımının artması pandeminin olumlu bir etkisi olarak görülebilir. Ancak bu süreçte babaların ebeveynlik becerilerinde kendilerini yetersiz hissetmeleri babaların ebeveynlik becerilerini geliştirmeleri gerekliliğini ortaya koymuştur. Babaların ebeveynlik becerilerini geliştirmeleri noktasında mevcut baba eğitim programlarının sayılarının artırılması ve var olan baba eğitim programlarının daha çok babaya ulaştırılmasına dair çalışmalarının yapılması önerilmektedir. Babaların mevcut programlara iş ve çalışma saatlerinden dolayı gereken katılımı sağlayamadıkları gerçeği göz önünde bulundurularak hem eğitimlere sağlanan katılımın artırılması hem de pandemi gibi beklenmedik durumlarda babalara destek sağlaması açısından çevrimiçi baba eğitim programlarının geliştirilmesi önerilebilir. Son olarak pandemi sürecinde değişen ebeveynlik becerilerinin zaman içerisinde devamlılığının takibine yönelik çalışmalar yapılarak değişimin derinlemesine ele alınması önerilebilir.

Kaynaklar

- Arslan Dikme, Ş. & Gültekin, B. K. (2021). Covid19 Pandemi Sürecinin Evden Çalışan Ebeveynler ve Çocuklarına Etkileri. *Eğitim ve Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 31–48.
- Ben-Yaakov, O. & Ben-Ari, O. T. (2021). COVID-19-Related anxieties and parenting stress among first-time mothers and fathers in their first year of parenthood. 1–15.
- Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N. & Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *The Lancet*, 395(10227), 912–920.
- Chung, G., Lanier, P. & Wong, P. Y. J. (2020a). Mediating Effects of Parental Stress on Harsh Parenting and Parent-Child Relationship during Coronavirus (COVID-19) Pandemic in Singapore. *Journal of Family Violence*, 1–12.
- Chung, G., Lanier, P. & Wong, P. Y. J. (2020b). Mediating Effects of Parental Stress on Harsh Parenting and Parent-Child Relationship during Coronavirus (COVID-19) Pandemic in Singapore. *Journal of Family Violence*, 1–12.
- Chung, S. K. G., Chan, X. W., Lanier, P. & Wong, P. (2020). Associations Between Work-Family Balance, Parenting Stress, and Marital Conflicts During COVID-19 Pandemic in Singapore. *Preprint Henüz*, 1–31.
- Coyne, L. W., Gould, E. R., Grimaldi, M., Wilson, K. G., Baffuto, G. & Biglan, A. (2020). First Things First: Parent Psychological Flexibility and Self-Compassion During COVID-19. *[Preprint]. Open Science Framework*.
- Del Boca, D., Oggero, N., Profeta, P. & Rossi, M. C. (2020). Women's Work, Housework and Childcare, before and during Covid-19. *CESifo Working Paper Series*, 1–24.
- Demir, S. & Gündüz, B. (2014). Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği'nin Uyarlanması: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışmaları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(25), 309–322.
- Fontanesi, L., Marchetti, D., Mazza, C., Di Giandomenico, S., Roma, P. & Verrocchio, M. C. (2020). The effect of the COVID-19 lockdown on parents: A call to adopt urgent measures. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice and Policy*, 12(S1), S79–S81.
- Giallo, R., Williams, L. A., Seymour, M., Jillard, C., Peace, R., O'Brien, J., Evans, K., Brown, S. & Wood, C.

- (2020). ‘Working Out Dads’ to promote men’s mental and physical health in early fatherhood: A mixed-methods evaluation.
- Hayran, M. & Hayran, M. (2020). *Sağlık Araştırmaları İçin Temel İstatistik*. Omega Araştırma.
- Hussong, A. M., Midgette, A. J., Richards, A. N., Petrie, R. C., Coffman, J. L. & Thomas, T. E. (2022). COVID-19 Life Events Spill-Over on Family Functioning and Adolescent Adjustment. *The Journal of Early Adolescence*, 42(3), 359–388.
- Johnson, M. S., Skjerdingsstad, N., Ebrahimi, O. V., Hoffart, A. & Johnson, S. U. (2020). Parenting in a Pandemic: Parental Stress During the Physical Distancing Intervention Following the onset of the COVID-19 Outbreak. *PsyArXiv Preprints*, 1–25.
- Kalil, A., Mayer, S. & Shah, R. (2020). *Impact of the COVID-19 Crisis on Family Dynamics in Economically Vulnerable Households*.
- Kalil, A. & Ryan, R. (2020). Parenting Practices and Socioeconomic Gaps in Childhood Outcomes. *The Future of Children*, 30(1), 29–54.
- Kutsar, D. & Kurvet-Käosaar, L. (2021). The Impact of the COVID-19 Pandemic on Families: Young People’s Experiences in Estonia. *Frontiers in Sociology*, 6, 1–12.
- Morelli, M., Cattelino, E., Baiocco, R., Trumello, C., Babore, A., Candelori, C. & Chirumbolo, A. (2020a). Parents and Children During the COVID-19 Lockdown: The Influence of Parenting Distress and Parenting Self-Efficacy on Children’s Emotional Well-Being. *Frontiers in Psychology*, 11, 2584.
- Morelli, M., Cattelino, E., Baiocco, R., Trumello, C., Babore, A., Candelori, C. & Chirumbolo, A. (2020b). Parents and Children During the COVID-19 Lockdown: The Influence of Parenting Distress and Parenting Self-Efficacy on Children’s Emotional Well-Being. *Frontiers in Psychology*, 11, 2584.
- Özdemir, E. (2016). Tarama Yöntemi. In M. Metin (Ed.), *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (3rd ed., pp. 1–498). Pegem Akademi.
- Profeta, P. (2020). Gender Equality and Public Policy during COVID-19. *CESifo Economic Studies*, 66(4), 365–375.
- Sahithya, B. R., Kashyap, R. S. & Roopesh, B. N. (2020). Perceived stress, parental stress, and parenting during covid-19 lockdown: A preliminary study. *Journal of Indian Association for Child and Adolescent Mental Health*, 44–63.
- Sevilla, A. & Smith, S. (2020). Baby Steps: The Gender Division of Childcare during the COVID-19 Pandemic. *IZA Institute of Labor Economics*, 1–29. www.iza.org
- Spinelli, M., Lionetti, F., Pastore, M. & Fasolo, M. (2020). Parents’ Stress and Children’s Psychological Problems in Families Facing the COVID-19 Outbreak in Italy. *Frontiers in Psychology*, 0, 1713.
- Sugiana, S., Sasmiati, S. & Yulistia, A. (2020). Relationship Between Parenting Self Efficacy and Parenting Stress on Parents to Support Early Children Playing at Home. *Indonesian Journal of Early Childhood Education Studies*, 9(2), 124–129.
- Trumello, C., Bramanti, S. M., Lombardi, L., Ricciardi, P., Morelli, M., Candelori, C., Crudele, M., Cattelino, E., Baiocco, R., Chirumbolo, A. & Babore, A. (2021). COVID-19 and home confinement: A study on fathers, father-child relationships and child adjustment. *Child: Care, Health and Development*, 1–7.
- Vinkers, C. H., van Amelsvoort, T., Bisson, J. I., Branchi, I., Cryan, J. F., Domschke, K., Howes, O. D., Manchia, M., Pinto, L., de Quervain, D., Schmidt, M. V. & van der Wee, N. J. A. (2020). Stress resilience during the coronavirus pandemic. *European Neuropsychopharmacology*, 35, 12–16.
- Wu, Q. & Xu, Y. (2020). Parenting stress and risk of child maltreatment during the COVID-19 pandemic: A family stress theory-informed perspective. *Developmental Child Welfare*, 2(3), 180–196.
- Yasmin, H. (2020). Covid 19: Stress Management among Students and its Impact on Their Effective Learning. *International Technology and Education Journal*, 4(2), 65–74.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;

Bu çalışmanın yazarı, Hitit Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu’nun tarih 28.06.2021 sayılı 2021-200 ve karar 2021-73 ile etik kurul izin belgesi almış olduğunu beyan etmektedir.

2. Bu çalışmanın yazarı, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.

3. Bu çalışmanın yazarı kullanmış olduğu resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
